

KİTABİ-DƏDƏ QORQUD ABİDƏSİNDE OĞUZ ELLƏRİNİN ADƏT-ƏNƏNƏLƏRİ VƏ ONLARIN AİLƏ VƏ İCTİMAİ HƏYATDA YERİ VƏ ROLU

**Yusif QAZIYEV,
Əməkdar müəllim**

(Əvvələ ötməyən)

Digər bir epizod: Sovet dövründə 1988-1990-ci illərdə Azərbaycan SSR-in MK bürüncatibi Əbdürəhman Vəzirovun arvadı başqa milletləndi id. O, Azərbaycanın haqq səsinin Moskvaya çatdırıbilmədi, 1990-cı il yanvar qırğınu bas verdi... Və s.

Bələdlik, evləmən mərasiminin sevincini özündən birləşdirən KQD-de səciviyəyi yonları - xalqın dünəngörişini, mösiatı, adət-ənənəsi ile bağlıdır. Məsalən, «Qanlı Qoca oğlu Qanturalı boyu»nda at evləndirmək istədiyinə əguluna deyir: «Varanlar, atam öldü, men qaldım. Yeni-yurdum tutdım. Yarını gün gün oləm, oğlmı qala. Bündən yegreyi yoxdur ki, güzüm görənək, oğul. Gel səni evrəyim» (D - 170). Buradan gəndürdüyü kimi Oğuz elində atanın bir borusu da oğlanı evləndirmək, ona etməkdür.

Təy mərasimindən qabaq sınaq təyilərinin olmasa eski folklor mümünəsildən bəlliirdir. KQD-də bu bir nəçər mərhələdə variasiya olunur. Əgər Qanturalının qızını atası Trabzon Təkürü siyaga cəkirsə Bamsı Beyrayı qızın özü smağça çəkiri. Bir çox nığıl və astanalarınca ayrıca motiv kimi İsləmşən sinəğə çəkmiş KQD boyalarında sadəcə olaraq toyə hazırlıq mərasiminin tərkib hissəsidir. Toyun təsviri eyni ilə sıxışmışdır. Toyun boyanması Bayındır, yaxud Salur Qazan toyuna bənzəyir. Məsələn, Qanlı Qoca oğluna düzgün edəndən «Gög ala gürklü çəmənə çadır dikdi. Oğluna düzgün edəndən büğra, yoxqundan poç qurdu». Düğün etdi. Qalın Oğuz boyaların aylarıdır. Altınlıcı gümüşün dikiş, Qanturalı gerdəgine gürbə, muradına - məsuduna iridi» (D - 200).

Eyni zamanda: «Qan Börənin oğlu Bamsı Beyrok boy - da toyu ox, dügüñ sosial termin anlaşımda işlənmirdi. Məsələn, Dəli Qarçın toyə hazırlıq görəsi bəzi təqdim olunur. «Goldi göye sis, geydi evinə getdi. Ağır dügüñ yarın gördi» (D - 85).

Təy mərasimində əguluların bir adəti da gardaklarıñ ox atb tükəmləridir. Bamsı Beyrok dügüñ vaxtı ox atır... Oğuz zamanında bir yigit ki, evlənse, ox atardı. Oxi yerde düşsə, anda gerdək dijər. Beyrok xanı oxu xoxu atdı, dibine gerdegində dikkət» (D - 89).

KQD-dən aydın olmuş kimi toy, ya-xud dügüñ mərasimi kicik toy böyük olaraq iki yera bölünür. Bamsı Beyraya bəzirinqənlər belə deyirlər: «Yalancı oğlu, Yalancı kicik dügüñün eleydi. Ulu dügüñünə veda qoydi» (D - 94).

Kicik dügüñ nişan. Böyük dügüñ ise toy anlamadıdır. Toy-dügün mərasimində ox «çığır» yarışı keçirilir. Burada evlenen oğlanın nişan üzüyinə toyə gelən boyler ox atırlar. Bu yaris hanənlik. Həm de sınaq, yoxlama xarakteri daşıyır. Başqa folklor janrlarında olduğu kimi KQD-də ox toyalar qırx gün, qırx gecə sürür. «Qırx gün - qırx gecə toy-dügün eyledilər. Beyrok yigilərlər mürad verdi, mürad alıb» (D - 121).

Əguluların toy mərasimində belə bir adət da vərdi ki, toyun gedisi zamanı kükərenin nişan üzüyinə ox atıldır. KQD-də təsvir olunur ki, on altı ilden sonra əsirlikdən qaçıb gəlmiş Beyrok toy ona yeri gelir. Artıq onun dehisi ve nişanlısanı Bançıçəkli Yalancı oğlu Yalıncığın üzüyinə ox atıldırmışdır. Hər atana üzünə dəliyile vurmus Beyrok deyirdi: «Əlin var olsun». Yalancı oğlu Yalancığın atanda Beyrok ona deydi: «Əlin qırşun», parmaqlarının cırısının, həy, tonuz oğlu tonuz, deyirdi, - göygölər qurban da deyirdi...» (D - 108).

...Beyrok oxu-yayı ile kükərenin üzüyinə vürbər paralaryı. Natiçedə Qazanın təkliyi ile toy Beyrayın adı ilə addandırılırlar. Lakin o buna razı qalmır, deyir ki, yoldaşlarının qurtarmasına, Bayburd qalasını almışınca muradına raziqli vermırırdı.

Bir işi VI («Qanlı qoca oğlu Qanturalı boyun boyan edər, xanım hey-hey!») ve X («Üsun qoca oğlu Beyrok boyun boyan edər») boyalarında da görənilər.

Qanturalı Trabzonda Təkuron üç vəhbi heyvanına (aslın, buga deve) qalib gəldikdən sonra Təkuri qızı Selcan xanımlı. Qanturalı toyunu etmek istəyir. Ancaq Qanturalı razı qalmır «Ayitdi kim, yer kibi kertiləyin, torpaq kibi savrılın, qılıncına toğranın, oxuma sanılayın, oğlmı toğmasın, toğarsa, on güne varamsun, bəy babamın, qadın ananın yüzün görmedən bər gerdeye girərsəm!» - dedi (D - 190).

Bir boyda təsvir edilir ki, Salur Qazan eşidik ki, Əkrek təsdiq qardaş Sərəgək xilas etməye gedir. Qazan bay məslehet görür ki, evlindən. Ona toy edilir. Ancaq o, gelin otağına getəs de, yataq yerində qılıncın içisinə qarşına qoyur.

Qız deyir: «Qılıncın geydir, yigit, murad ver, murad al, sarınlımlı!»

Sərəgək deyir: «Məre qavat qızı. Men qılıcımı toğranıym, oxuma sancınlıym! Oğlmı toğmasın, toğarsa, on yaxına varamsun, ağamın yüzün görəmeyin, oğlmı isə qanın alıñmaya bər gerdeye girərsəm!» - dedi. Ün, türd, tövliyən, bir sabıb at çıxardı, eyəldəri, geymin geydi. Dizicik, qarçıq bağlandı.

Ayığır: «Qız sen manı bir il bağıl!».

Bir yıldə golməsən, isə bər gerdeye girərsəm!» - dedi. Ün, türd, tövliyən, bir sabıb at çıxardı, eyəldəri, geymin geydi. Dizicik, qarçıq bağlandı. Ayığır: «Qız sen manı bir il bağıl!».

Bir yıldə golməsən, isə bər gerdeye girərsəm!» - dedi. Ün, türd, tövliyən, bir sabıb at çıxardı, eyəldəri, geymin geydi. Dizicik, qarçıq bağlandı.

Yigidim, man səna bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.

Yigidim, bər il gölməsən, isə bər il bağam.